

**ОБЩЕСТВО НА НАРОДИТЕ И ОРГАНИЗАЦИЯ НА
ОБЕДИНЕНИТЕ НАЦИИ – СРАВНИТЕЛЕН**

АНАЛИЗ НА ПРАВНАТА УРЕДБА

КАТЕРИНА ЙОЧЕВА*

*„Никой не желае ООН да последва съдбата на Обществото на народите,
което се проваля, защото не може да оказва реално влияние“.*

Владимир Путин¹

Въведение

Първите международни организации, преследващи общи цели, възникват едва през ХХ век. Идеи за създаването на такива организации обаче съществуват още преди това. Политическото разединение и враждите между отделните държави са основна причина за сравнително късното им осъществяване. Първи стъпки към осъществяването на тези идеи се правят през ХІХ век. Първоначално държавите създават международни организации, за да сътрудничат помежду си по отделни въпроси.

Така през 1865 г. е създаден Международният телекомуникационен съюз като Международен телеграфен съюз, а девет години по-късно (1874 г.) и Световният пощенски съюз (сега и двата специализирани организации/агенции на ООН). Тези две събития дават надежда, че и големи световни проблеми могат да бъдат разрешени по пътя на взаимното съгласие. Идеята за предотвратяването на последиците от военните сблъсъци и изграждането на структура, която да се грижи за опазването на мира, постепенно започва да си проправя път. През 1899 г. в Хага се провежда първата Международна конференция за мира, която цели да разработи начини за разрешаване на кризи по мирен път, предотвратявайки войни, и систематизиране на правила за водене на война. Впоследствие е създаден Постоянният арбитражен съд, който започва да действа през 1902 г.

Ужасът на Първата световна война (1914–1918 г.) предизвиква вземането на по-крайни мерки като създаването на Обществото на народите (ОН) на Парижката мирна

* Преподавател по международно право и право на ЕС в департамент „Право“, Нов български университет.

¹ Президент на Руската федерация в изявление от 11.9.2013 г. за The New York Times, в превод от „No one wants the United Nations to suffer the fate of the League of Nations, which collapsed because it lacked real leverage“, <https://www.nytimes.com/2013/09/12/opinion/putin-plea-for-caution-from-russia-on-syria.html>

конференция. Организацията на обединените нации (ООН), от своя страна, се създава през 1945 г. като правопреемник на ОН след края на Втората световна война, която ОН не съумява да предотврати.

Критерии за съпоставка

В последващото изложение се използват няколко критерия за съпоставка между ОН и ООН, чрез които се представя сравнително-правния анализ между двете организации. Първо се представя информация за ОН по всеки от критериите, а след това и за ООН. Подбрани са следните критерии за съпоставка:

- етап на и идея за създаване и наименование на организациите,
- учредителен акт на двете организации, изработване и срок на действие,
- първоначални страни и членство, включително членство на България,
- органи, съдебни органи и висше длъжностно лице,
- седалище,
- официални езици,
- вземане на решения и юридически задължителни актове,
- начини за решаване на международни спорове,
- основни области на дейност на ОН и на ООН.

Етап на и идея за създаване и наименование на организациите

Идея за мирна общност на нациите предлага през 1795 г. Имануел Кант в труда си „Към вечния мир. Философски проект“², където се очертава идеята за „общество на народите“ (league of nations)³, което да контролира конфликтите и да насърчава мира между държавите.

Международно сътрудничество за насърчаване на колективната сигурност се заражда в т. нар. Концерт на Европа, който се развива след Наполеоновите войни през XIX век в опит да се запази *status quo* между европейските държави и по този начин да се предотвратят войните.

² Имануел Кант, Към вечния мир. Философски проект, Издателство: БАН, преводач: Цеко Торбов, София, 1977 г., с. 35. В този превод за цитирания по-долу израз се употребява изразът „съюз на държавите“, който не е съвсем точен.

³ Цитирано по текста на английски език, публикуван на адрес в интернет: <http://www.constitution.org/kant/perpeace.htm>

Теодор Рузвелт е първият американски президент, който отправя призив за създаване на международно общество⁴. Когато получава своята Нобелова награда за мир, Рузвелт заявява:

„[...] би било ловък ход, ако тези велики сили искрено се облекнат на мира и създадат Общество на мира (League of Peace), което не само да поддържа мира помежду им, но и да предотвратява, ако е необходимо и със сила, нарушаването на мира от други страни“⁵.

За пряк предшественик на Обществото на народите се приема Интерпарламентарният съюз (Inter-Parliamentary Union (IPU), който е създаден от англичанина William Randal Cremer и от французина Frédéric Passy през 1889 г.⁶ (това е действаща и днес уникална организация, съставена от национални парламенти по света).

След края на Първата световна война идеята за създаване на универсална международна организация за поддържане на мира най-често се асоциира с известните 14 точки на американския президент Удроу Уилсън. Уилсън включва като последна точка 14 в своите 14 точки от 8 януари 1918 г. идеята за създаване на общество на народите, което да гарантира мира и справедливостта по следния начин:

„14. Трябва да се създаде обща асоциация на народите (association of nations) съгласно специфичен устав с цел да се предоставят взаимни гаранции за политическа независимост и териториална цялост както на големите, така и на малките народи“⁷.

Идеята за ООН, от своя страна, се реализира след края на Втората световна война отново с участието на американски президент.

Наименованието „Обединени нации“ е използвано за първи път по идея на американския президент Франклин Делано Рузвелт в Declaration by United Nations (Декларация на Обединените нации) от 1 януари 1942 г. по време на Втората световна война, когато представители на 26 нации призовават своите правителства да продължат борбата срещу силите на Оста⁸.

⁴ Той призовава за създаването на световно общество, което да поддържа мира в своята реч при получаването на Нобеловата награда за мир от 1910 г. и отново потвърждава тази си идея през 1914 г., години преди президентът Уилсън да прегърне идеята.

⁵ Вж. речта на адрес в интернет: https://en.wikisource.org/wiki/Roosevelt's_Nobel_Peace_Prize_acceptance_speech

⁶ Вж. <https://www.ipu.org/history>

⁷ Вж. https://en.wikisource.org/wiki/Fourteen_Points_Speech

⁸ Вж. <http://www.un.org/en/sections/history/history-united-nations/>

Учредителен акт на двете организации, изработване и срок на действие

Учредителният акт на ОН е включен като част от мирните договори, с които завършва Парижката мирна конференция от 1919 г. Парижката мирна конференция е свикана във Версай, Париж, на 18 януари 1919 година след края на Първата световна война. Парижката мирна конференция одобрява решението за създаване на Обществото на народите на 25 януари 1919 година. Основна цел на конференцията е договарянето на мирните договори със страните, загубили войната – Германия, Царство България, Австро-Унгария и Османската империя. Сключени са следните договори:

- Версайски договор с Германия, подписан във Версай, Франция на 28 юни 1919 г.
- Сен-Жерменски договор с Австрия, вторият по ред договор от Версайската система от договори. Подписан е на 10 септември 1919 г. в парижкото предградие Сен Жермен ан Ле.
- Ньойски договор с България, подписан от българска страна от министър-председателя Александър Стамболийски на 27 ноември 1919 г. в кметството на парижкото предградие Ньой сюр Сен.
- Трианонски договор с Унгария, наречен по името на двореца Трианон във Версай, подписан на 4 юни 1920 г., и
- Севърски договор с Османската империя, подписан в парижкото предградие Севър на 10 август 1920 г.

Парижката мирна конференция приключва работа през 1920 година.

За дата на подписване на Устава на Обществото на народите (Covenant of the League of Nations, Pacte de la Société des Nations)⁹ може да се приеме датата на подписване на първия от посочените по-горе договори, а именно Версайския договор с Германия. Този договор влиза в сила на 10 януари 1920 г.¹⁰ след ратификацията му от Германия и четирите главни съюзни държави – Великобритания, Франция, Италия и Япония. Три от участвалите на конференцията държави – САЩ, Хиджаз и Еквадор отказват да го ратифицират. Американският Сенат не подписва договора заради нежеланието на САЩ да се свържат с участие в Обществото на народите, чийто устав е съставна част от Версайския договор.

⁹ Всички термини във връзка с ОН са цитирани на български език съгласно текста на Устава на ОН, публикуван заедно с оригинала на френски език в Райчевски, Ст. „Ньойският договор 1919 г. Диктат и неизпълнени обещания“, „Български бестселър“, 2010 г.

¹⁰ Вж. <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e519>

За дата на създаване на ООН се приема 24 октомври 1945 г. Това става вследствие на специално свикана за целта по-рано конференция. През 1945 г. представителите на 50 страни се срещат от 25 април 1945 г. в Сан Франциско в рамките на United Nations Conference on International Organization (Конференцията на Обединените нации за създаване на международна организация) с цел изготвянето на Устав на Организацията на обединените нации. Делегатите на тази конференция разискват въз основата на предложения, разработени от представителите на Китай, СССР, Великобритания и САЩ в Дъмбъртън Оукс, САЩ в периода август–октомври 1944 г. Наименованието Организация на обединените нации е избрано единодушно на конференцията в Сан Франциско като почит към наскоро починалия президент на САЩ Франклин Делано Рузвелт, който първи предлага употребата на този израз през 1942 г.¹¹

Уставът на Организацията на обединените нации (United Nations Charter, La Charte des Nations Unies)¹² е подписан на 26 юни 1945 г. от представителите на участвалите в конференцията 50 страни. Полша, която не е представена на конференцията, подписва Устава по-късно и става една от първоначалните 51 членки.

ООН официално започва да действа на 24 октомври 1945 г., когато Уставът е ратифициран от Китай, Франция, СССР, Великобритания и САЩ, както и от мнозинството от останалите подписали го страни. Ето защо на този ден ежегодно се отбелязва United Nations Day (Деня на ООН).

В края на Втората световна война ОН практически не действа, обаче формалното преустановяване на дейността на организацията е наложително. Необходимо е да се приемат заключителни разпоредби за прехвърлянето на активите на ОН към нейния правопреемник в лицето на ООН, в частност нейните сгради, библиотеката, архивите и друга собственост.

През 1945 г. в рамките на Конференцията в Сан Франциско се създава Preparatory Commission (подготвителна комисия), която заседава в Лондон със Supervisory Commission (надзорна комисия) на ОН, за да уреди това прехвърляне между двете организации. По инициатива на Великобритания последното заседание на Събранието на ОН (двадесет и първо) се провежда в Женева на 8 април 1946 г. В заключителната си

¹¹ Вж. <https://www.unmultimedia.org/searchers/yearbook/page.jsp?volume=1946-47&page=36&searchType=advanced>

¹² Текстът на Устава на ООН не е официален на български език и не е обнародван до момента в ДВ. Всички цитати във връзка с Устава са по текста, публикуван в правно-информационна система Апис.

реч лорд Robert Cecil, един от създателите на обществото, заявява, че усилията на тези, които са създали ОН, не са загубени, защото без тях новата организация, ООН, не би могла да съществува. Лорд Cecil закрива заседанието на Събранието с думите: „Обществото е мъртво, да живее ООН!“.

Заклучителният акт за прехвърляне е подписан в Женева на 18 април 1946 г. от Seán Lester, последният главен секретар на ОН, и Włodzimierz Moderow, представител на ООН.

По този начин 43 членки, които вземат участие в последното заседание на Събранието на ОН, обявяват единодушно, че считано от 20 април 1946 г. ОН прекратява съществуването си¹³.

От своя страна, Уставът на ООН е безсрочен международен договор.

Първоначални страни и членство, включително на България

Въпросите за членството в ОН са уредени в първата разпоредба от Устава на ОН. В член 1 се прави разграничение между първоначални членове на ОН и други образувания, приети впоследствие. В член 1, параграф 1 от Устава на ОН се ограничават първоначалните членове до страните, подписали мирните договори в Париж, както и 13 поименно посочени неутрални държави, всички изброени в приложението към Устава. Въпреки че броят на подписалите Устава на ОН държави победителки е 27, счита се, че една от тях – „Британската империя“, обхваща не само Обединеното кралство, но и допълнителни пет образувания – Канада, Австралия, Нова Зеландия, Южна Африка и Индия – всяко от които става член на ОН на собствено основание. От тези потенциални 45 члена на ОН три държави не ратифицират Мирния договор от Версай и не стават членове на ОН. Това са САЩ, САЩ, Хиджаз и Еквадор. По този начин броят на първоначалните членове на ОН е 42. Това са следните държави: Аржентина, Белгия, Боливия, Бразилия, Британската империя с посоченото отделно членство на Обединеното кралство, Канада, Австралия, Нова Зеландия, Южна Африка и Индия, Чили, Китай, Колумбия, Китай, Чехословакия, Дания, Ел Салвадор, Франция, Гърция, Гватемала, Хаити, Хондурас, Италия, Япония, Либерия, Нидерландия, Никарагуа, Норвегия, Панама, Парагвай, Персия (Иран от 1934 г.), Перу, Полша, Португалия,

¹³ Вж.

[http://www.unog.ch/80256EDD006AC19C/\(httpPages\)/BA9387B56BFAAFB4C1256F3100418C75?OpenDocument](http://www.unog.ch/80256EDD006AC19C/(httpPages)/BA9387B56BFAAFB4C1256F3100418C75?OpenDocument)

Румъния, Сиам (Тайланд от 1939 г.), Испания, Швеция, Швейцария, Уругвай, Венецуела и Югославия.

По отношение на новите членове в член 1, параграф 2 от Устава на ОН се предвижда, че членството е открито за всяко образуване, „което се управлява свободно“. Между 1920 г. и 1937 г. 21 нови членки са приети в ОН. Сред тях са Австрия и България¹⁴, приети през 1920 г., Унгария, приета през 1922 г., Германия – през 1926 г. и Турция – през 1932 г. Освен това в ОН е приет СССР през 1934 г., а през 1932 г. и Ирак става член на ОН.

В член 1, параграф 3 от Устава на ОН се предвиждат условията за прекратяване на членството. Освен това в член 16, параграф 4 се разрешава изключване на членове при нарушение на задължения съгласно Устава на ОН. Между 1920 г. и 1942 г. повече от 20 от членовете на ОН прекратяват членството си. От тях две членки прекратяват членството си поради загубата си на независимост, а именно Австрия и Албания. СССР е изключен през декември 1939 г. след нападението над Финландия. Освен това през годините 17 от членовете се оттеглят съгласно член 1, параграф 3 от Устава на ОН. Позначимите случаи са на Япония и Германия през 1933 г. и Италия през 1937 г. Така се наблюдават съществени колебания в членството в ОН, което затруднява допълнително функционирането на организацията.

Що се отнася до членския състав на ООН, то членството се урежда в глава 2 от Устава на ООН и по-конкретно в членове 3–6. В ООН също се предвижда деление на първоначални членове и на други, приети по-късно членове. Съгласно член 3 първоначални членове на Организацията на обединените нации са държавите, които са участвали в Конференцията на Обединените нации в Сан Франциско за създаване на международна организация или по-рано са подписали Декларацията на Обединените нации от 1 януари 1942 г. и които подпишат устава и го ратифицират съгласно член 110. 51 са първоначалните страни от 1945 г. Това са Аржентина, Австралия, Белгия, Боливия, Бразилия, Белоруската съветска социалистическа република, Канада, Чили, Китай, Колумбия, Коста Рика, Куба, Етиопия, Франция, Гърция, Гватемала, Хаити, Хондурас, Индия, Иран, Ирак, Ливан, Либерия, Люксембург, Мексико, Нидерландия, Нова Зеландия, Никарагуа, Норвегия, Панама, Парагвай, Перу, Филипинската република, Полша, Саудитска Арабия, Сирия, Турция, Украинската съветска социалистическа

¹⁴ От 16 декември 1920 г.

република, Съюзът на Южна Африка, Съюзът на съветските социалистически републики, Обединеното кралство, Съединените щати, Уругвай, Венецуела и Югославия. Сред тях правят впечатление три несuverенни страни – Белоруската съветска социалистическа република, Индия и Украинската съветска социалистическа република, които не са суверенни държави, а са съответно част от СССР или от Британската империя, но са включени в ООН поради големия им принос в борбата с хитлеризма.

Съгласно член 4 от Устава на ООН членуването в организацията е открито за всички други миролюбиви държави, които поемат съдържащите се в устава задължения и които по преценка на организацията могат и желаят да изпълняват тези задължения.

За разлика от Устава на ОН в Устава на ООН не се предвижда възможност за доброволно напускане на ООН¹⁵. Предвижда се обаче, както и при ОН, възможност за изключване от ООН съгласно член 6 за член на организацията, който системно нарушава принципите, съдържащи се в устава.

Към 2016 г. 193 са държавите членки на ООН. Последният член е Южен Судан от 14 юли 2011 г.¹⁶

Членството на България в ООН е от 14 декември 1955 г. България се присъединява към ООН едновременно с Албания, Австрия, Камбоджа, Цейлон (Шри Ланка от 1972 г.), Финландия, Унгария, Ирландия, Италия, Йордания, Лаос, Либия, Непал, Португалия, Румъния и Испания.

Органи

Съгласно член 2 от Устава на ОН дейността на Обществото, така както тя е определена в Устава, се упражнява от Събрание и Съвет, подпомагани от постоянен секретариат. В тази кратка разпоредба се посочват трите основни органи на ОН, които представляват един пленарен, един представителен орган и постоянна административна единица на тяхна разположение. Така се създава познатата и до днес основна институционална система на международните организации.

¹⁵ Единственият случай, в който държава членка е напуснала доброволно ООН, е случаят с Индонезия. С писмо от 20 януари 1965 г. Индонезия уведомява за решението си да се оттегли от ООН „на този етап и при настоящите обстоятелства“. С телеграма от 19 септември 1966 г. Индонезия съобщава решението си „да възобнови пълно сътрудничество с ООН и да възобнови участието си в нейните дейности“. На 28 септември 1966 г. Общото събрание отбелязва това решение и председателят отправя покана към представителите на Индонезия да заемат местата си в Общото събрание.

¹⁶ Вж. <http://www.un.org/en/sections/member-states/growth-united-nations-membership-1945-present/index.html>

Освен това в ОН са създадени няколко други комисии, комитети или организации, някои от които се предвиждат в самия Устав на ОН. В член 14 от Устава се предвижда създаването на Постоянен съд за международно правосъдие (ПСМП). Въпреки че ПСМП се намесва в дейността на ОН, той не е създаден с Устава на ОН, а с отделен документ – Протокол от 16 декември 1920 г. за подписване на Статута на ПСМП и поради това не се приема за орган на ОН.

За разлика от ОН, в ООН е установена по-сложна нова система, която се състои от главни и спомагателни органи. Уредбата се съдържа в глава 3, озаглавена „Органи“, и по-специално в член 7 от Устава на ООН.

Предвиждат се два вида органи – главни и спомагателни. Уставът урежда подробно правомощията на главните органи. Като главни органи на Организацията на обединените нации се учредяват: Общо събрание, Съвет за сигурност, Икономически и социален съвет, Съвет за попечителство, Международен съд и Секретариат. А съгласно устава могат да бъдат учредени всякакви спомагателни органи, каквито биха се оказали необходими. Като изключение един от тях се посочва изрично в Устава – Военнощабният комитет по член 47 от Устава¹⁷.

Интересно е да се направи разграничение по отношение на създадените от ОН и ООН съдебни органи и тяхното място в системата на двете организации.

Обществото на народите, както бе посочено по-горе, създава ПСМП. Приетият в Женева на 16 декември 1920 г. Статут на ПСМП събира необходимия брой ратификации през септември 1921 г. ПСМП провежда първото си заседание на 30 януари 1922 г. в Двореца на мира (Peace Palace, Palais de la Paix) в Хага. Първото дело, заведено на 16 януари 1923 г. пред ПСМП, е S.S. „Wimbledon” (Великобритания, Франция, Италия, Япония срещу Германия)¹⁸.

В рамките на ООН се създава Международен съд по силата на член 92 от Устава на ООН вече като главен съдебен орган на организацията. Той действа съобразно с приложения към Устава на ООН статут, който е основан на Статута на Постоянния съд за международно правосъдие¹⁹ и който, за разлика от Статута на ПСМП²⁰, съставлява неразделна част от Устава на ООН.

¹⁷ Вж. органиграма на ООН с главните и някои от по-значимите спомагателни органи на адрес в интернет: http://www.un.org/en/aboutun/structure/pdfs/UN_System_Chart_2015_Rev.4_ENG_11x17colour.pdf

¹⁸ Вж. <https://www.icj-cij.org/en/pcij-series-a>

¹⁹ Въпреки това обаче Статутът на Международния съд е нов международен договор.

²⁰ Който е отделен от Устава на ОН.

Решението да се създаде нов съдебен орган по необходимост означава да се прекрати дейността на неговия предшественик. ПСМП заседава за последен път през октомври 1945 г. и взема решение да прехвърли своите архиви и собственост на новосъздадения Международен съд на ООН, който запазва седалището си в Двореца на мира в Хага. Всички съдии от ПСМП подават оставки на 31 януари 1946 г., а изборът на първите членове на Международния съд се извършва на 6 февруари 1946 г. на първата сесия на Общото събрание на ООН и на Съвета за сигурност. През април 1946 г. ПСМП е формално разпуснат, а заседаващият за първи път Международен съд избира като свой президент съдия José Gustavo Guerrero (от Ел Салвадор), който е последният председател на ПСМП. Международният съд провежда встъпително открито заседание на 18 април 1946 г. Първото дело е заведено през май 1947 г. и се отнася до инциденти в Corfu Channel. То е заведено от страна на Великобритания срещу Албания²¹.

Съгласно член 6 от Устава на ООН се предвижда постоянният секретариат на Обществото да се оглавява от главен секретар (Secretary General, Secrétaire général). Постът се заема за първи път от британеца сър James Eric Drummond в периода 1920–1933 г., впоследствие от французина Joseph Avenol за периода 1933–1940 г., а последният главен секретар на ООН е ирландецът Seán Lester през периода на упадък на организацията 1940–1946 г.

Член 97 от Устава на ООН, от своя страна, предвижда, че Секретариатът се състои от генерален секретар и от такъв персонал, какъвто може да се изисква от организацията. Генералният секретар е висшето административно длъжностно лице на организацията.

До момента на това изследване следните лица са заемали поста на Генерален секретар на ООН. Първоначално като изпълняващ длъжността действа Гледуин Джеб от Обединеното кралство (1900–1996) за периода от 24 октомври 1945 г. до 1 февруари 1946 г. След това постът е зает официално за първи път от Трюгве Ли (1896–1968) от Норвегия в периода 2 февруари 1946 г. – 10 ноември 1952 г. Вторият Генерален секретар на ООН е Даг Хамаршелд (1905–1961) от Швеция. Той заема поста в периода 10 април 1953 г. – 18 септември 1961 г. и е първият и единствен досега Генерален секретар на ООН, който губи живота си по време на изпълнение на служебните си функции. Той загива в самолетна катастрофа в Ндола, Замбия при неизяснени обстоятелства по време на миротворческа мисия в Конго на 18 септември 1961 г. У Тан от Бирма (Мианмар) (1909–

²¹ Вж. <https://www.icj-cij.org/en/history>

1974) е следващият Генерален секретар на ООН за периода 30 ноември 1961 г. – 31 декември 1971 г. Курт Валдхайм (1918–2007) от Австрия заема този отговорен пост в ООН в периода 1 януари 1972 г. – 31 декември 1981 г. Перуанецът Хавиер Перес де Куеляр (р. 1920 г.) 1 януари 1982 г. – 31 декември 1991 г. Следващият избран на този пост е Бутрос Бутрос-Гали (1922–2016) от Египет от 1 януари 1992 г. до 31 декември 1996 г. Кофи Анан от Гана (р. 1938 г.) е начело на ООН за периода 1 януари 1997 г. – 31 декември 2006 г. Последният към момента Генерален секретар на ООН е Бан Ки Мун (р. 1944 г.) от Република Корея, който заема поста от 1 януари 2007 г. Очаква се да бъде избран нов генерален секретар на ООН от 1 януари 2017 г.

Седалище

Обществото на народите установява седалището си в Женева, Швейцария през ноември 1920 г., както се предвижда в член 7 от Устава на ОН. Дворецът на нациите (Palace of Nations, Palais des Nations) в Женева, построен между 1929 и 1938 г., служи за седалище на Обществото на народите до 1946 г., когато се превръща в седалище на ООН. След избухването на Втората световна война техническите служби на ОН са преместени в Принстън, а неговият трезор – в Лондон.

Уставът на ООН не установява изрично седалището на организацията. То е установено на практика в Ню Йорк, САЩ в комплекс, разположен в Манхатън, построен през 1952 г. Освен това основно седалище, ООН разполага с три допълнителни, вторични, регионални седалища. Те са разположени в Женева, Швейцария от 1946 г., Виена, Австрия от 1980 г. и в Найроби, Кения, през 1996 г.

Официални езици

Официалните езици на ОН са френски и английски език²².

Що се отнася до ООН, организацията ползва шест официални езици²³. Това са арабски²⁴, китайски, английски, френски, руски и испански. Международният съд по изключение работи само на английски и френски език²⁵.

²² League of Nations (1935). Essential Facts about the League of Nations. Geneva, p. 22, <http://digitalcollections.graduateinstitute.ch/idurl/1/1273>

²³ Вж. <http://www.un.org/en/sections/about-un/official-languages/>

²⁴ Арабският език е въведен като официален език на по-късен етап от останалите езици едва през 1973 г.

²⁵ Вж. член 39 от Статута на Международния съд.

Сравнението показва, че при подбора на официалните си езици ООН прави опит да се откъсне от външнополитическите съображения на няколко отделни държави към момента на създаване на ОН. В ООН се прави подбор в тази област с оглед на най-използваните езици в световен план.

Вземане на решения и юридически задължителни актове

Съгласно член 5 от Устава на ОН решенията на Събранието и на Съвета се вземат с единодушие от членовете на Обществото освен при изрично предвидените в Устава изключения.

Уставът на ООН предвижда разпоредби относно гласуването в главните органи на ООН. Съгласно член 18 от Устава на ООН всеки член на Общото събрание има един глас. Решенията на Общото събрание по важни въпроси се приемат с мнозинство от две трети от присъстващите и гласуващи членове. Решения по други въпроси, включително и определянето на допълнителни категории от въпроси, които следва да бъдат решавани с мнозинство от две трети, се приемат с обикновено мнозинство от присъстващите и гласуващи членове.

Решенията на Съвета за сигурност (член 27 от Устава на ООН) по процедурни въпроси се считат за приети, когато девет членове са гласували за тях.

Решенията на Съвета за сигурност по всички други въпроси се считат за приети, когато за тях са подадени гласовете на девет членове, като в това число трябва да бъдат включени съвпадащите гласове на постоянните членове, при което участващата в спора страна се въздържа от гласуване при вземане на решения.

Решенията на Икономическия и социален съвет (член 67 от Устава на ООН) се приемат с мнозинство от присъстващите и гласуващи членове.

Решенията на Съвета за попечителство (член 89 от Устава на ООН) се вземат с мнозинство от присъстващите и гласуващи членове.

Що се отнася до наличието на юридически задължителни актове в рамките на ОН всеки член на организацията е задължен да се съобразява с решението на Постоянния съд за международно правосъдие по всяко дело, в което е страна.

В ООН също се предвижда, че всеки член на организацията е задължен да се съобразява с решението на Международния съд по всяко дело, в което е страна (Член 59 от Статута на МСООН). Освен това обаче съгласно член 25 от Устава на ООН членовете

на организацията се съгласяват да приемат и изпълняват решенията на Съвета за сигурност в съответствие с устава²⁶.

Вземането на решения в двете организации ясно показва отказа на ООН от легитимизма и балансиране с принципа на ефективността, отразен при вземането на решения в рамките на Съвета за сигурност. По този начин се стига до уникалната ситуация на баланс между два органа, които са от най-голямо значение в ООН, а именно Общото събрание и Съвета за сигурност, въпреки че Уставът формално ги равнопоставя с останалите главни органи на организацията.

Начини за решаване на международни спорове

Уредбата относно решаването на международни спорове в Обществото на народите се съдържа в членове 12, 13 и 15 от Устава на ООН. Предвиждат се както мирни средства, така и прибегване до война съгласно член 16 от Устава.

По отношение на мирните средства, членовете на ООН се съгласяват, ако между тях се повдигне спор, който е с характер да доведе до скъсване на дипломатическите отношения между държавите, да го подложат на арбитражно производство или на съдебно уреждане или на разглеждане от Съвета. Членовете на ООН също така не трябва да прибегват до война преди изтичането на срок от три месеца от арбитражното или съдебно решение, или от доклада на Съвета.

Решението трябва да бъде постановено в подходящ срок и докладът на Съвета трябва да бъде изготвен в срок от шест месеца от деня, в който спорът е бил отнесен до него.

Членовете на Обществото се съгласяват, ако между тях се повдигне спор, който по тяхно мнение може да бъде решен арбитражно или съдебно, и ако този спор не може да бъде задоволително решен по дипломатически път, въпросът да бъде изцяло подложен на арбитражно или съдебно уреждане. Спорове, които изцяло подлежат на такова уреждане, са тези, които се отнасят до тълкуването на известен договор или на всеки пункт от международното право, до съществуването на всеки факт, който, ако бъде установен, би представлявал нарушение на международно задължение, или до размера или естеството на обезщетението, дължимо за нарушението.

²⁶ Вж. Йочева, К. „За правната сила на решенията на Съвета за сигурност на ООН“, в Сборник от научна конференция „Актуални проблеми на сигурността“ в Национален военен университет „Васил Левски“, 13 ноември 2014 година, с. 196.

Спорът се отнася до ПСМП или до всяка юрисдикция или съд, определени от страните или предвидени в техни предишни съглашения. Членовете на ОН се задължават добросъвестно да изпълняват издадените решения и да не прибегват до война срещу всеки друг член на обществото, който се съобразява с тях. При неизпълнение на решението Съветът предлага мерки, които да осигурят изпълнението му.

В случаите, когато между членове на Обществото се повдигне спор и той не може да бъде уреден на арбитражно и съдебно ниво, спорещите го отнасят до Съвета. За това е достатъчно един от членовете на ОН да осведоми Главния секретар, който взема всички мерки за пълна анкета и проучване. Спорещите трябва да му представят становището си по спора, придружено със съответните факти и документи, а Съветът може да нареди незабавното им обнародване. Съветът се старее да осигури уреждането на спора. Ако спорът не може да бъде уреден, Съветът предлага и обнародва доклад с най-приемливите за спорещите членове решения. В случай, че докладът е приет с единодушие от Съвета, като гласовете на представителите на спорещите членове не се включват, спорещите са задължени да не прибегват към война. Ако докладът на Съвета не е приет от всичките му членове, спорещите си запазват правото да действат както намерят за добре, поддържайки правото си на справедливост.

Ако една от страните твърди и ако Съветът се съгласи, че спорът се отнася до въпрос, който международното право предоставя на изключителната компетентност на определена страна, Съветът установява това с доклад, без обаче да препоръчва решение.

Спорът може да бъде внесен и в Събранието. Приема се, че докладът, направен от Събранието, с одобрението на представители на ония членове на ОН, които са представени в Съвета и на мнозинството на другите членове от Събранието, има същата сила като доклад на Съвета, приет единодушно от членовете му без представителите на спорещите.

Във връзка с употребата на военни средства, ако някой член на ОН прибегне до война, противно на поетите задължения, то се приема, че той е извършил военно действие срещу всеки член на обществото. Последните се задължават незабавно да скъсат с него търговски и финансови отношения и да забранят всички отношения на своите поданици с тази държава. В такъв случай Съветът е длъжен да препоръча на заинтересованите правителства сухопътни, морски или въздушни части, с които членовете на Обществото ще участват във въоръжените сили, предназначени да наложат зачитане на задълженията в Обществото. Освен това страните се съгласяват да си оказват

взаимна подкрепа при прилагането на стопанските и финансовите мерки, които ще бъдат взети въз основа на Устава на ОН с цел да бъдат намалени загубите и неудобствата. Те също така си оказват и взаимна подкрепа, за да противостоят на всяка нарочна мярка, насочена срещу една държава от страна на друга, нарушила Устава на ОН. Мерките са насочени към улеснено преминаване на войски през територията им.

В случай на спор между две държави, едната от които не е член на ОН, същата бива поканена да се подчини на задълженията според Устава на организацията с цел уреждане на спора по най-справедлив начин. Ако поканата бъде приета, се прилагат разпоредбите на Устава. Ако обаче държавата откаже, Съветът има право да вземе всякакви мерки и да направи всякакви препоръки от естество да предотврати враждебни действия и да доведе до разрешаване на конфликта.

Системата на мерките и санкциите според Устава на ООН по поддържането и възстановяването на международния мир и сигурност се свързва с дейността на Съвета за сигурност. Тези мерки са посочени съответно в глава VI и глава VII от Устава на ООН.

По смисъла на глава VI, озаглавена „Мирно уреждане на споровете“, тези действия са политически и правни.

Политическите средства включват преговори, анкета, посредничество (включително добри услуги), помирение, прибегване до регионални органи или споразумения или други мирни средства по избор.

Правните средства обхващат прибегване до арбитраж или съдебно уреждане.

По смисъла на глава VII, озаглавена „Действия в случай на заплахи срещу мира, нарушения на мира и актове на агресия“ тези действия са:

- мерки, несвързани с употреба на въоръжена сила, които могат да включват пълно или частично прекъсване на икономическите отношения и на железопътните, морските, въздушните, пощенските, телеграфните, радиотелеграфните и други средства за съобщения, както и скъсване на дипломатическите отношения, или
- действия с въздушни, морски или сухопътни сили, които могат да включват демонстрации, блокада и други действия с въздушни, морски или сухопътни сили на членовете на организацията.

Основни области на дейност на ОН и на ООН

Дейностите на ОН са разнообразни и не могат да бъдат детайлно разгледани в рамките на този анализ. От особено значение обаче са четири аспекта от дейността на ОН и по-специално:

- международния мир и сигурност,
- мандатите (пълномощията) съгласно член 22 от Устава на ООН²⁷,
- закрилата на малцинствата (Система за закрила на малцинствата между Първата и Втората световни войни)²⁸,
- функционално сътрудничество, включително кодификация на международното право²⁹.

Какви са целите на сравнението накратко са основните области на дейност на ООН?

Поддържане на международния мир и сигурност – това е централната мисия на ООН. ООН изпълнява тази си мисия като работи с цел предотвратяване на конфликти и изпълнява мироопазващи мисии³⁰. Съветът за сигурност на ООН е натоварен с основната отговорност за поддържането на международния мир и сигурност.

Защита на правата на човека – изразът „права на човека“ се споменава седем пъти в Устава на ООН, като превръща насърчаването и защитата на правата на човека ключова цел и ръководен принцип на ООН. След приемането през 1948 г. на Всеобщата декларация за правата на човека ООН неизменно защитава правата на човека в своята дейност.

Предоставяне на хуманитарна помощ – една от целите на ООН, както е заявява в Устава, е да „постига международно сътрудничество при разрешаване на международните проблеми от икономическо, социално, културно или хуманитарно естество [...]“. За първи път ООН изпълнява тази си мисия след края на Втората световна война, когато спомага за възстановяването на Европа.

Насърчаване на устойчиво развитие – от самото си зараждане една от основните цели на ООН е да „постига международно сътрудничество при разрешаване на международните проблеми от икономическо, социално, културно или хуманитарно естество, както и при развиване и насърчаване зачитането правата на човека и основните свободи за всички, без разлика на раса, пол, език или вероизповедание“. Подобряването на благосъстоянието на хората продължава да е основен фокус на дейността на ООН. За

²⁷ Впоследствие обхванати от системата за попечителство на ООН.

²⁸ Вж. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2305920 и https://www.jstor.org/stable/20672435?seq=1#page_scan_tab_contents

²⁹ Вж. подробно за всяка от тези дейности на адрес в интернет: <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e519>

³⁰ Вж. Видин, Бл. „Система на ООН за поддържане на международния мир, мироопазващи операции и употреба на сила“. Списание „Съвременно право“, 2000, № 6, с. 44–56.

тази цел ООН разработи първоначално Цели на хилядолетието за развитие³¹ през 2000 г., чийто срок изтече в края на 2015 г., а за периода 2016 – 2030 г. и Целите за устойчиво развитие (Глобалните цели), които са набор от цели, свързани с бъдещото международно развитие³².

Подкрепа за международното право – в своя преамбюл Уставът на ООН поставя целта да се създадат „условия, при които може да се поддържа справедливостта и зачитат задълженията, произтичащи от договорите и от другите източници на международното право“. Оттогава развитието на международното право и неговото зачитане е ключова част от дейността на ООН. Уставът на ООН кодифицира основните принципи на международните отношения – от суверенното равенство на държавите до забраната на употребата на сили в международните отношения³³.

Заклучение

В своята основна задача – международния мир и сигурност – ОН наистина се проваля след средата на 30-те години на ХХ век и не съумява да предотврати избухването на нова световна война. Именно началото на Втората световна война демонстрира, че ОН не е изпълнило тази си основна мисия. Съществуват различни причини в основата на този неуспех, като много от тях се свързват с общите слабости на организацията. Освен това се приема, че правомощията на ОН са ограничени поради отказа на САЩ да се присъединят.

Заслужава обаче да се отбележи, че особено през 20-те години на ХХ век ОН успява да разреши голям брой международни конфликти. Обществото безспорно постига успехи в разширяването и задълбочаването на международното сътрудничество. Обществото представлява нов форум за международни отношения. По израза в член 1, параграф 4 от Устава на ООН по този начин то функционира като „[...] център за съгласуване действията на нациите [...]“.

Накрая, погледнато от дистанцията на повече от 90 години, трудно може да се избегне разглеждането на ОН като предшественик на системата на ООН въпреки всички

³¹ Вж. Йочева, К. „Обратното броене до изтичането на крайния срок за изпълнение на Целите на хилядолетието за развитие на ООН започна“, в Сборник доклади от Международна научна конференция на БСУ, Бургас, 2012 г.

³² Вж. Йочева, К. „Целите за устойчиво развитие на ООН“, доклад на Национална научна конференция „25 години департамент „Право“, НБУ, 14.12.2016 г. http://ebox.nbu.bg/dp25/pdf/Sbornik_25.pdf

³³ Вж. по-подробно на адрес в интернет: <http://www.un.org/en/sections/what-we-do/>

различия между двете универсални организации. Почти във всяко отношение основателите на ООН извличат поуки от опита на ОН. По този начин ОН служи като проект при създаването на ООН – който често може да бъде копиран, но понякога и умишлено да не бъде пресъздаван. Въпреки изчезването на предходната и създаването на новата организация, ОН и ООН следователно трябва да се разглеждат като част от един и същ стремеж – да се създаде световен ред, основан на мира, сигурността и правото, и за насърчаване на сътрудничеството между членовете на международната общност.